

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ: Η περίπτωση του Ανδρέα Μουστοξύδη (1785-1860)

Θανάσης Χρήστου *

Ιατρικός

Η τελευταία διοικητική πράξη που υπέγραψε ο Κωνσταντίνος Δημ. Σχινάς (1801-1857)¹, με την ιδιότητα του Γραμματέα (Υπουργού) «επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίου Εκπαιδεύσεως», ήταν η «Δηλοποίηση: Περί των εκληπιουσών από το Εθνικόν Μουσείον αρχαιοτήτων, εφορεύοντος του Κυρίου Α. Μουστοξύδου»². Μια γνωστοποίηση που δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό γρανο του Κράτους (ελληνικά και γερμανικά): «Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος»³. Το περιεχόμενο του δημοσίου αυτού εγγράφου έχει ως εξής:

ΔΗΛΟΠΟΙΗΣΙΣ

Περί των εκληπιουσών από το Εθνικόν Μουσείον αρχαιοτήτων, εφορεύοντας του Κυρίου Α. Μουστοξύδου.

Η ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ κτλ. ΓΡΑΜ. ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Δηλοποιεῖ ότι,

Ἐκ των παρὰ του Σ. Επισκόπου Κυκλάδων (πράγμα Ηλιούπολεως) κυρίου Ανδρίου αφερωθέντων [sic] κατά τον Μάιον του 1831 ἐτούς εις τον Αγίου Εθνικού Μουσείουν αρχαιοτήτων, εξέλιπον τοις ολίγον και ἀλλοι, εφορεύοντας εις το κατάστημα τούτο τον εκ Κερκύρας κυρίου Α. Μουστοξύδου, εκερέζη:

A. Εἰς δακτυλιδίθον ανάγλυπτον (καμέα) εἰς λίβον τετράχρονον, ἔχων αναγεγλυμμένην ατελών· πών την προτομήν πιθανῶν της Δῆμητρος.
B. Εἰς δακτυλιδίθον λευκὸν, ἔχων εγγεγλυμμένην την επιγραφήν ΕΥΤΥΧΕΙ Η ΚΑΛΗ, και

Γ. Ἐν τετράδιον με διαφόρους σπανίας και ανεκδότους το πλειστον επιγράφας την επιγραφήν την εκαρίας Αἰσας κεμεντής πόλεως Μυλάστη και των περὶ αυτῆς. Τας αρχώπτητας ταύτας, καὶ οὓς τας ανεκδότους επιγράφας, αὐτοιρωθεῖσας αναφαρέωντας εις το κατάστημα τούτο και αποτελούσας μέρος ανεκτόπτητον της εθνικής περιουσίας, οφελοῦντες να αναζητησούνται και απολάμψουν ὅπεν κεν ευρεθεῖ, προσκαλούμενον δά της παρούσης κοινοποιουσῶν και αξιούμενον ἔκαστον, εντός και εκτός του Βασιλείου διατρίβοντα, ει μεν τας ἔχοι, να

τας επιστρέψῃ εντός ενός ἔτους εις το Μουσείον, ἢ να γνωστοποίηση προς την Γραμματείαν ταύτη τα δικαιώματά του επί την ιδιοκτησίας των, εἰ δε γνωρίζοι τον κατέχοντα ἡ των φιλόδομον και εκπαιδεύσαντα αυτάς, να αναγγείλῃ καὶ τούτη εις την Γραμματείαν, δια να λάβωνται τα απαιτούμενα μέτρα προς ανάκτην των υφιστέμενων τούτων εθνικών κειμηλίων.

Υπερασπιζόμενοι, κατά την ιερότητα των χρεών μας, την ιδιοκτησίαν του Ελληνικού Μουσείου διαμαρτυρόμεθα συχρόνως εναντίον οποιασδήποτε δημοσιεύσεων των περὶ αν ο λόγος ανεκδότων επιγράφων, γενενέντης ἡ γεννητομένης εκτος του Βασιλείου, επιφυλάσσομεν την κατά νόμους περιπτώσεων καταδίωξης της τοιαύτης δημοσιεύσεως κτλ. κτλ.

Ο επι των Εκκλησιαστικών κτλ. Γραμ. της Επικρατείας Κ. Δ. Σχινάς

Είναι γεγονός, ότι από τον τίτλο και μόνο της «Δηλοποίησης» ο μελετητής αντιλαμβάνεται, ότι πρόκειται για μια καθαρά πολιτικού χαρακτήρα κίνηση του Κ. Δ. Σχινά, ο οποίος ήθελε να στείλει ένα αυστηρό μήνυμα στον Κερκυραϊκό φιλόλογο και ιστορικό με τις σπάνιες αρχαιολογικές γνώσεις, Ανδρέα Μουστοξύδη (1785-1860)⁴.

Ο παλιό σύντομο θα θέλαμε να σκιαγραφήσουμε το πολιτικό πλαισίο δράσης των δημοσίων αυτών ανδρών⁵. Ο Κ. Δ. Σχινάς την Γραμματέας Δικαιούντων όπως και Εκκλησιαστικών και Δημοσίου Εκπαιδεύσεως στην περίοδο της πρώτης βασιλικής Αντιβασιλείας⁶. Το Μάιο και τον Ιούλιο του 1834 σημειώθηκε μία σύγκρουση στους κόλπους της Αντιβασιλείας ανάμεσα στον J.L.v Armsberg⁷ από τη μία και τους G.L.v Maurer⁸ και K.v. Abel⁹ από την άλλη, με την ανοχή του K.W. Heideck¹⁰. Εν μέσω της διελκυντιδας αυτής ο Γραμματέας της Παιδείας δημοσιεύει τη «Δηλοποίηση» θέλοντας να

πιλήξει θητικά και πολιτικά τον Ανδρέα Μουστοξύδη. Η μεγάλη αυτή διαμάχη ανάμεσα στους Βαυαρούς Αντιβασιλείς έληξε με νίκη του Armanseberg και ανάληση στο Μόναχο των Maurer και Abel, στις 31 Ιουλίου 1834. Ο Κ.Δ. Σχινάς παροπλισθήκε και αυτός από τα πολιτικά του αξιώματα, εφόσον είχε συνδέσει την πολιτική του καρέρια με τους αποπεμφθέντες στο Μόναχο Βαυαρούς¹¹.

Ωστόσο η «Δηλοποίηση» δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 27.8./8.9.1834, δεκαννέα ημέρες αφότου είχε απολύθει ο Σχινάς από το υπουργικά του (8/20.8.1834). Γεγονός που καταδεικνύει, ότι το μήνυμα που ήθελε να στείλει προς το Μουστοξύδη υποστηρίζονταν από ένα ευρύτερο φάσμα πολιτικών δυνάμεων.

Η άλη ωστόσο μεθόδευση σε βάρος του Μουστοξύδη τον Ιούλιο του 1834 δεν ήταν παρά η ολοκλήρωση της πολιτικής διώξεως του Κερκυραϊκού λόγιου, η οποία είχε δρομολογηθεί με άκοψο τρόπο από το Μάρτιο ήδη του 1832. Δύο χρόνια λιποτόν νωρίτερα, στο μέσο ακριβών της περιόδου της Αναρχίας (1831-1833), σε ένα από τα πιο έντονα φορτισμένα κεφάλαια της νεότερης ελληνικής ιστορίας¹². Γι αυτό, αξιζει να γίνει μια αδρή περιγραφή των γεγονότων του Μαρτίου του 1832.

Λίγα βιογραφικά στοιχεία επίσης για τον Ανδρέα Μουστοξύδη είναι κρήμασι για την ευκολότερη παρακολούθηση των εξελίξεων που μας αφορούν¹³. Απόγονος αριστοκρατικής οικογένειας της Κέρκυρας ο Μουστοξύδης, παρακολούθησε τα πρώτα του μαθήματα κοντά σε Λατίνους ειρωμένους στη συνέχεια σπουδάσεις νομικά στην Πάντοβα (1800-

1805), απ' όπου πήρε και το διδακτορικό του διπλώμα. Διακρίθηκε από πολύ νωρίς για το πολυσχιδές των ενδιαφερόντων του και την ευρύτητα των γνώσεών του.

Το 1804 ήδη δημοσίευσε την πρώτη ιστορική του πραγματεία *Noticie per service alla storia corrisesta dai tempi eroici fino al secolo XII* (Στημερώσεις για την κερκυραϊκή ιστορία από τους ηρωικούς χρόνους ώς το τέλος του 12ου αιώνα). Με το οργανισμό του δέκτος με ενθουσιασμό στους κύκλους της, ιταλικής φιλολογίας. Ενώ οκτώ χρόνια αργότερα, το 1812, με την ανακάλυψη και δημοσίευση του «Περί Αντιδόσεως» λόγου του Ισοκράτη, τιμήθηκε από τον επιστημονικό κόσμο της Ευρώπης με την εκλογή του ως μέλους Ακαδημιών και ανωτάτων πνευματικών ίδρυμάτων.

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του ο Μουστοένδης επέστρεψε στην Κέρκυρα, όπου διορίσθηκε από την Επιτάνησο Πολιτεία έμμισθος ιστοριογράφος των Ιονίων Νήσων. Παράλληλα δίδαξε φιλολογία, ιταλικά και λατινικά στα Κεντρικό Σχολείο της πόλης, το γνωστό ως Σχολή Τενέδου. Βασικός όμως στόχος του ήταν η προβολή της ιστορικής παρουσίας και πνευματικής παράδοσης του Ελληνισμού στο χώρο της ευρωπαϊκής διανόησης.

Με την έκρηξη της Επαναστάσης του 1821 ο Κερκυραίος λόγιος εργάσθηκε συστηματικά για τη στήριξη της ελληνικής υπόθεσης στην Ευρώπη, ενώ λίγο πριν είχε δημοσίευσε στο Παρίσι (1820) με ψευδώνυμο το *Exposé des faits qui ont précédé et suivî la cession de Parga* (Έκθεση των γεγονότων που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την παραχώρηση της Πάργας). Η αποκάλυψη της ταυτότητας του ως συγγραφέα της έκθεσης στάθηκε η αφορμή της απόλυτης του από τη θέση του ιστοριογάφου.

Παρ' όλες αυτές τις διώξεις ο Μουστοένδης συνέχισε απότομα τις προσπάθειές του για τον ελληνικό αγανά, μεριμνησε για την περιθώρη των Ελλήνων προσφύγων, ενώ παράλληλα φρόντιζε με επιμέλεια να βρίσκεται σε επικοινωνία με τον Καποδιστριανό. Έτσι τον Οκτώβριο του

1829 ο Κερκυραίος πνευματικός άνδρας έφθασε στην Αίγινα, ύστερα από πρόσκληση του Κυβερνήτη, όπου και ανέλαβε το συντονισμό των εκπαιδευτικών ζητημάτων. Ο Μουστοένδης, περισσότερο θεωρητικός οραματιστής και λιγότερο ειδικευμένος παιδαγωγός, συνέβαλε αποφασιστικά στη θεμελώση και οργάνωση της εθνικής παιδείας, παρά τις δυσμενείς συνθήκες της εποχής.

Ταυτόχρονα το δύναμι του συνδέθηκε με την ίδρυση στην Αίγινα της Βιβλιοθήκης και του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, του οποίου διετέλεσε πρώτος διευθυντής. Με την ίδιωτη αυτή και μετά από προτάσεις του προς τον κυβερνήτη, πάρθηκαν τα πρώτα μέτρα (τέλη 1829 - αρχές 1830) σχετικά με την περιστολήγη και προστασία των αρχαιοτήτων, όπως επίσης και με την παρεμπόδιση της λαθραίας εξαγωγής τους στο εξωτερικό¹⁴. Ήταν πραγματικά λίγο περιέργη και συνάμα πολύ ελκυστική για έρευνα η «σημειωτική» της πολιτικής διώξης των αρχαιολόγων στο ελληνικό κράτος. Μάλιστα η ιστορική εξέλιξη και εμπειρία έδειξε, αφενός ότι το κράτος αυτό χρειάσθηκε την ενεργό συμπαράσταση των αρχαιολόγων και της επιστήμης της αρχαιολογίας για να νομιμοποιηθεί την ύπαρξή του και να συγκροτηθεί την ίδεολογία του. Γ' αυτό άλλως της έζησε πολλές φορές μαζί τους μέσα σε ένα καθεστώς αγαστής συνεργασίας και σύμπνοιας¹⁵. Αφετέρου έγινε φανερό, τις φορές εκείνες τουλάχιστον που η συνεργασία κράτους και αρχαιολόγων ήταν αδύνατη, ότι στη συγκρουστική αυτή, η οποία δεν είχε παντα προσωπικό χαρακτήρα, νικήτης στην πρώτη τουλάχιστον φάση ήταν το κράτος. Με τη δολοφονία του Καποδιστρια το Σεπτέμβριο του 1831, άνοιξαν οι ασκοί του Αιδούλου για το Έθνος, και οι αντίπαλες ομάδες οδηγήθηκαν σύντομα σε ευφύλια σύρραξη. Από τη μια οι συνταγματικοί του Ιωάννη Κωλέττη και από την άλλη οι καποδιστριακοί του Αυγουστίνου Καποδιστρια οδήγησαν τη χώρα στο χάος, το Μάρτιο του 1832¹⁶. Τότε οκριβώς ήταν που κυκλοφόρησε ευρέως η φήμη, ότι ο Αυγουστίνος αναχώρησε από την Ελλάδα, με συνέπεια οι αντικαποδιστριακοί να οργανώνονται στην Αίγινα διαμαρτυρίες εναντίον του Μουστοένδη. Κύριο αιτούμενο των έντονων αυτών εκδηλώσεων ήταν ότι ο Κερκυραίος λόγιος προετοίμαζε την αναχώρηση του

της πολιτικής διώξης λόγους άνδρα, στη συγκεκριμένη περίπτωση αρχαιολόγου, εφόσον ο Μουστοένδης διώχθηκε από το επίσημο ελληνικό κράτος με την ίδιοτητα του «εφορεύοντος το Εθνικόν Μουσείον αρχαιοτήτων». Και μάλιστα δύο μόλις χρόνια από την υπογραφή των τριών ίδρυτικών Πρωτοκόλλων του Λονδίνου για το νέο κράτος (3 Φεβρουαρίου 1830)¹⁷.

Αναμφίβολα είναι μία διώξη με σαφώς πολιτικό χαρακτήρα και περιεχόμενο και δεν είναι καθόλου τυχαίο που εστιάζεται στο πρόσωπο του ετερόχθονα και δη αρχαιολόγου Ανδρέα Μουσοτοένδη. Άλλωστε θα ακολουθήσουν και άλλες διώξεις αρχαιολόγων. Είναι πραγματικά λίγο περιέργη και συνάμα πολύ ελκυστική για έρευνα η «σημειωτική» της πολιτικής διώξης των αρχαιολόγων στο ελληνικό κράτος. Μάλιστα η ιστορική εξέλιξη και εμπειρία έδειξε, αφενός ότι το κράτος αυτό χρειάσθηκε την ενεργό συμπαράσταση των αρχαιολόγων και της επιστήμης της αρχαιολογίας για να νομιμοποιηθεί την ύπαρξή του και να συγκροτηθεί την ίδεολογία του. Γ' αυτό άλλως της έζησε πολλές φορές μαζί τους μέσα σε ένα καθεστώς αγαστής συνεργασίας και σύμπνοιας¹⁸. Αφετέρου έγινε φανερό, τις φορές εκείνες τουλάχιστον που η συνεργασία κράτους και αρχαιολόγων ήταν αδύνατη, ότι στη συγκρουστική αυτή, η οποία δεν είχε παντα προσωπικό χαρακτήρα, νικήτης στην πρώτη τουλάχιστον φάση ήταν το κράτος. Με τη δολοφονία του Καποδιστρια το Σεπτέμβριο του 1831, άνοιξαν οι ασκοί του Αιδούλου για το Έθνος, και οι αντίπαλες ομάδες οδηγήθηκαν σύντομα σε ευφύλια σύρραξη. Από τη μια οι συνταγματικοί του Ιωάννη Κωλέττη και από την άλλη οι καποδιστριακοί του Αυγουστίνου Καποδιστρια οδήγησαν τη χώρα στο χάος, το Μάρτιο του 1832¹⁹. Τότε οκριβώς ήταν που κυκλοφόρησε ευρέως η φήμη, ότι ο Αυγουστίνος αναχώρησε από την Ελλάδα, με συνέπεια οι αντικαποδιστριακοί να οργανώνονται στην Αίγινα διαμαρτυρίες εναντίον του Μουσοτοένδη. Κύριο αιτούμενο των έντονων αυτών εκδηλώσεων ήταν ότι ο Κερκυραίος λόγιος προετοίμαζε την αναχώρηση του

από την Αίγινα συναποκομιζόντας και πλήθος αρχαιοτήτων από το Εθνικό Μουσείο²⁰.

Για να διευκολύνει την απειπλοκή της κατάστασης, παρενέβηκε η Δημογεροντίη της Αίγινας, η οποία ματαίωσε την αναχώρηση του Μουστοξύδη και έστειλε σχετική αναφορά στην Κυβερνηση του Ναυπλίου ζητώντας περαιτέρω οδηγίες. Ύστερα απ' αυτή η Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδας αποφάσισε την αποστολή στην Αίγινα του γιατρού Δημητρίου Δεσύλλα, με σκοπό τη διελεύκανση του προβλήματος²¹.

Ο Δεσύλλας έκανε τη διοικητική εξέταση, συνάπτες τους Δημογεροντες και το Μουστοξύδη, και σύνταξε έκθεση την οποία υπέβαλε προς τη Διοικητική Επιτροπή. Μάλιστα πήρε και τους καταλόγους των αρχαιοτήτων του Μουσείου, που είχε συντάξει ο Αρχιμαρβίτης Λεόντιος Καμπάνης και που δημοσίευσε αργότερα στον πρόλογο του βιβλίου του «Γλυπτά του Εθνικού Μουσείου» ο Παναγιώτης Καββαδίας²². Ο Δεσύλλας ορίστηκε επίσης τριμελή Επιτροπή από τους Γρ. Κωνσταντά, Σ. Μαρκέλου και Ι. Προκοπίου με σκοπό τη διοίκηση όλων γενικά των «Εθνικών Καταστημάτων» της Αίγινας²³.

Η μεγάλη πικρία και απόγονηστεύση που ένιωσε ο Α. Μουστοξύδης από την περιπέτεια αυτή αντικαθετίζονται στη μακροσκελή έκθεση που έστειλε στη Διοικητική Επιτροπή από την Αίγινα, στις 12 Απριλίου 1916. Η εν λόγω έκθεση, η οποία διαφανάσσεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα, έχει δημοσιευθεί από τον Ε. Πρωτόφαλη στο έργο του, «Ιστορικά έγγραφα περὶ αρχαιοτήτων καὶ λοιπῶν μνημείων τῆς ιστορίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Επαναστάσεως καὶ του Καποδιστρίου», Αθήνα 1967, σ. 169-173. Αναδημοσίευσόμενο πιο κάτω, στη Παράρτημα, απόσπασμα της έκθεσης αυτής, μαζί με το διοριστήριο έγγραφο του Μουστοξύδη στη θέση του διευθυντή και ερύρου του Εθνικού Μουσείου από τον Καποδιστρία, τον Οκτώβριο του 1829²⁴.

Ο Μουστοξύδης στην έκθεσή του προς τη Διοικητική Επιτροπή αφένει όλα όσα έπιραξε στην τετραετία 1829-1832 και αφετέρου αντικρούει τις εναντίον του εκτοξευμένες καπηγο-

ρίες, ότι δήθεν έλειψαν αρχαία από το Μουσείο. Θα πρέπει εδώ ακόμα να παραπήρουμε ότι ο Μουστοξύδης τον Ιούλιο του 1834 καπηγορήθηκε για απώλεια αρχαιοτήτων, διαφορετικών απ' αυτές που του καταλόγιζαν ως χαμένες τον Μάρτιο του 1832. Επίσης τονίζει με ιδιαίτερη έμφαση, ότι υπέβαλε την παραπήση του αμέσως μετά τη συνεργή διλοφονία του Κυβερνήτη και πως τον ανάγκασαν να παραμείνει ώς την 28 Μαρτίου 1832, οπότε υπέβαλε οριστικά την παραπήση του.

Η περίπτωση του Ανδρέα Μουστοξύδη αποτελεί την πρώτη δίωξη λόγου άνδρα στο νεοελληνικό κράτος εξαιτίας του πολιτικού του φροντίδας και των διασυνδέσεων με έναν πολιτικό γένεται και το κόμα του.

Ο Μουστοξύδης βέβαια συνέχισε την πορεία και τις πολιτικές του δραστηριότητες επιστρέφοντας στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Αποδύθηκε σε αγώνες εναντίον της αγγλοκρατίας και ενεργούοιμητής με ζήλο στην πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της Κέρκυρας. Από το 1843 και επί μια δεκαετία ασχολήθηκε συστηματικά με το περιοδικό του σύγγραμμα «Ελληνονήματα», στο οποίο αποθησάυρισε σημαντικές φιλολογικές, ιστορικές και αρχαιολογικές μελέτες²⁵.

Ο γενενός μεταμέλειας και διάθεση πολιτικής συγγνώμης θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς τους λόγους του Κωλέττη το 1845 προς το Μουστοξύδη, όταν του ζητούσε «καν στέργη να έλθῃ εἰς την συν θεώ αυτονομούμενον Ελλάδα, όταν ποτὲ αποφάσιση την Κυβερνήσιαι να τον προσκαλέσῃ». Και συνεχίζει ο Κωλέττης: «καὶ ως διευθυντής των αρχαιοτήτων καὶ ως καθηγητής Λατινικής καὶ Ιταλικής φιλολογίας και ως πολλά ἄλλα επιπτεύσιμενος δύνασατο τα μέγιστα να φερῇ λήστης την κοινὴν Πατρίδα»²⁶. Οι τραυματικές εμπειρίες όμως του Μουστοξύδη από την Ελλάδα του 1832 και 1834 δεν του επέτρεψαν να ενδώσει στις όντως δελεαστικές προτάσεις του Έλληνα πρωθυπουργού.

Στο επιμελιό της μικρής αυτής μελέτης θα θέλαμε με συντομία να σημειώσουμε, ότι η εμπλοκή στο ακανθώδες κεφάλαιο των πολιτικών διώξεων λογίων αν-

δρών στο νεοελληνικό κράτος έρχεται να αναδείξει συναισθηματικές φορτίσεις, προσωπικές δυσκολίες, επαγγελματικές πικρίες και αναστολές γενικά προγραμμάτων ζωής των πρωταγωνιστών της σύγκρουσης. Μιας διαμάχης, η οποία δεν είχε νικητές αλλά μόνο ηττημένους. Αφού ακόμα και οι πρόσκαιρα και επιφανειακά νικητές στην μακριά προοπτική του ιστορικού χρόνου αποδεικνύονταν ως οι μεγάλοι ήττημένοι. Μα ο πιο μεγάλος χαμένος και συνάριτος ο πιο βασικός αποδέκτης των συνειπειών της διδένεξης κράτους και διανοούμενων ήταν ο τόπος μας και η διαιώνιση των καυτών προβλημάτων του. Ωστόσο και στην περίπτωση αυτή η φιλοτιμία, το ήμος και η καλή προαιρεση σημείωναν παραγόντα και από τις δύο πλευρές στάθηκαν οι ουσιαστικοί αρωγοί για την απεμπλοκή και λύση μερικών τουλαχίστον από τα χρόνια προβλήματα.

Σημειώσεις

1. Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τ. 98, σ. 44, στο εξής ΠΒΔ. Επίσης Θ. Χρήστου, «Η πολιτική αλληλογραφία του Φρ. Τίρες με τον Κ. Δ. Σχινά», στο: Ο Φρ. Τίρες και η γένεση του ελληνικού κράτους από τη σημείωση του 2000 αιώνα, Αθήνα 1990, σ. 125-143.

2. Εφημερίες της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, αριθμ. 31, Ναύπλιο, 27.8.9.1834, σ. 241-242.

3. Με την έλευση τους στην Ελλάδα οι Βαυαροί (1833) έκριναν στι, για να αποκτά ισχυρό μόνο με αποδιπλώση διοικητική πράξη της εξουσίας του νέου κράτους, ώστε έπρεπε να δημοσιεύεται στην επιστολή της εμπειρίας της θεώρε το ονόμα: «Εφημερίες της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος», βλ. Εφημερίες της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, αριθμ. 1, Ναύπλιο, 16.28.2.1833, σ. 3-4.

4. Για την πολιτεία και το έργο του Α. Μουστοξύδη βλ. Ε. Μανή, Ανδρέας Μουστοξύδης (1785-1860). Ο επιστήμονας, ο πολιτικός, ο εθνικός αγωνιστής, Αθήνα 1960, και Α. Νικοκάθουρας, Ο Ανδρέας Μουστοξύδης και η παιδεία, Κέρκυρα 1965.

5. Για μια ευρύτερη ενημέρωση βλ. I. A. Πετρόπουλος, Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο ελληνικό βασίλειο (1833-1843), Αθήνα 1985.

6. Η πρώτη βαυαρική Αντιβασιλεία διοίκησε το πρώτο ελληνικό κράτος από τις αρχές του 1833 ως τις 31.7.1834.

7. Bl. R.v. Armansberg, J.L. Graf von Armansberg, München 1949.

8. K. Dickopf, G.L. von Maurer (1790-1872), Kallmünz 1960.

9. H. Gollwitzer, K.A. von Abel und seine

σεις μου, έδόθησαν. Αι περί αποδοσεως αυτών διαταγή, αι όποια δύο με τό εγγραφον της παραληφής τού Σιδέρακού ύπαρχουσιν εις τό Θραφαντροφελον, και ή μαρτυρία αύτού διατίθντος εις Νάυπλιον θέλουν ἀποδεῖξεν τήν ἀλήθειαν.

Ἡ φωνή τού Απόλλωνος ἀντίκης πανταχού τῆς Ἐλλάδος περὶ τοῦ προσφερθέντος εις τό Ναύπλον ὕδεν δῶρον, ώς τοῦ ὥραιοτέρου τῶν εἰς τό Μουσεῖον εὐρισκομένων ἀνάγλυφων. Προσήκον ν' ἀποκριθώ και εἰς τήν κατηγορίαν ταύτην. Ἐνός ἔμπορου τού Σαλαμίνος είχον ἀγόρασε διὰ 75 γρόβια δύο δακτύλιον, ἀλλ' ἔχαραγμένον λίθον διὰ δακτύλιον (antria), εξ ἔκεινων μάλιστα τῶν δύον γίνεται καθ' ἔκστασην ἐλεύθερον εἰς τήν Ἐλλάδα ἐμπόριον, και τῶν δύον δὲν ἔχοντες συλλογήν εις τό Μουσεῖον. Τὸν ἔβεβα εἰς τόν Ναύπλον ἐπισκέφθεντα με, τὸν ἄρετο, μοι τὸν ἔζητησε, ἐπρόσφερεν 100 τάλαρα, διέτηστη, παρεκάλεσε μερούς και εμμετώπισε. Ήδην μάνι τὸν εὐχαριστούσης, απέδι τὸν λίθον δὲν ἀνήκεν εἰς τό Μουσεῖον. Άλλα ἀγόρασε αύτού ἐπι σημάτιον εἰς τὸν φέρων εἰς τό Μουσεῖον, ὅπου πολλές προσφορες, ὡμήλια προς τοὺς γυναικῶν μου, και νομίζω δι ὅ κύριοι βαρῶν Ρουάν, Γρότσος, Κλεάνθης θέλουν ἔνθυμεισθαι την πολιτείαν. Τελευταίην δημιεύεται αύτοῦ ὁ Ἀντινούπορχος παρὰ τοῦ Κυβερνήτου, μὲ διέταξ νά τὸν ἀποστείλει ευρισκόμενον, και νομίζω δι ὅ κύριοι βαρῶν Ρουάν.

τοῦ Ναυάρχου γενόμενα βοηθήματα καὶ βάρον πρότερον και μετά ταῦτα, ἀντα τιμῶνται πολλαπλασίαι τοῦ λίθου ἔκεινον, θέλω ἐρωτήσαι μάνως, ὃν εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Νεοκάστρου ἐπέτρεψεν ὑγρηθόμενον τοιαύτην χρήν. Ἀν μοδον τοῦτο μερικῶν αγραφείοι και μη καταγραφείοι ἀρχαιότητος, προσποκον νά θεωρηθῇ ως ἐθνική ιδιοκτησία, ἔγων ὑπόσχομαι εἰς την τιμὴν μου νά κατορθώσου τὴν ἐπιστροφήν της, ἐπειδή, γνωρίζω τὰ εὐγένη αἰσθήματα τοῦ Ναυάρχου, πέποιθα δὲν θέλει καταβαθμίαν ἀνάκτησαι, και ταῦτη τὸ δια κατηγορίας καὶ κληρον τὴν πληρήν πράγμα.

Ἐπειδή δὲ πρὸ τε περισσοτέρων μηνῶν δὲν ἔγινεν οὐδεμία δαπάνη πρὸς ἀγορὰν ἀρχαιότητος, τὴν ἐκ τούτων καταχθόντα ποστήσατο 800 φοινικῶν ἔγχυρων εἰς τὸν κύριον δεσμόλαλον. Εἰς τὸν αὖν παραδόθων προσεῖ 450 φοινικῶν ὑπόλοιπον ἐκ τῆς προσφερθέντος παρὰ τῶν ουμπολιτῶν μου ποσού, πρὸς καλωσόμαν τὴν ἐκκένωσην τοῦ Θραφαντροφείου, και 560 ύπόλοιπον ἐκ τῆς τυλήσεως των θιβλίων τοῦ Κουμποῦ.

Τὰς περὶ θελητώσεων τῶν Καταστημάτων παραπήρεις μοι πολλάκις εἰς διαφόρους ἀνφόρας ἐδέθεσα εἰς τήν Κυβερνήσει, μοι πολοντούτο, μὲ πρώτην τοῦ νορᾶς μου ἡμέραν δὲν θέλω λείψειν τοῦ ὑπατεῖαν πρὸς τοῦ Κυβερνήτων λεπτομερεστέρων περὶ αύτῆς ἔκεινον. Ο κύριος Κοκκώνης, τούσον πεπαίδευμένος, δύον ἐνάρτησεις,

φιλόπονος, θέλει ἐκέβεσει τ' ἀφοράντα τήν ήδη εἰς αὐτὸν ἐμποτεύεσθαι σποικειώδη ἐκπαίδευσιν. Περὶ δὲ τῶν ὑπότιμων παθημάτων ήδην εἰσθαι καλὸν νά συμβουλευθῇ τις τὸν ἀδρούσθασον Ν. Δούκα, ἡδη εἰς Αγίουν διατίθεντα.

Τοσούστον δύναμαι νά είπω, και ἡ Διοικητικὴ Επιτροπὴ θέλει ἔχει εἰς πέδαιον περισσαν μαρτυρίας τῶν λόγων μου εἰς τὴν μετά τῆς Ρηματείας διατηλογοφίαν μου, εἰς τὰς διαταγὰς και τῆς Κυβερνήσεως, Πληρώματος τὸ ὄποιον δόγμα εἰς τὴν ίδιαν μοι ὑπόλογον χρέος, εύγουσι τῶν ποσούς εἰς τὴν διεύθυνσίν μου ἐμποτεύενταις. Καπανταρίους πάσσον εύδαιμονιαν δίδωσι τοῦ Ἐθνικοῦ διαθέσεως υπέρ τῆς λογικῆς και θέλικης τοῦ ἀναγνώστησις, και προσθέου. Άλλα διὰ νά ἐπιτύχῃ τοιούτου σκοπού, εύπτωτον είναι διὰ διάδοχος μοι νά προσθέσητες εἰς τὸν ζῆλον μου μικροτέρων συγκαταδίκων, και οἱ ὀναδεχόμενοι την ἀνατροφήν της νεολαΐας νά είναι εισαιθητήρειοι πρὸς τὴν ἡδίαν τοῦ λυτοτελούς ἐπαγγέλματος τῶν, διὰ νά χαλιναγνωσθῇ η νεολαΐα και νά μη γίνεται η περιπτηρία της καχερωπῶν ποθῶν και ἀναιδεστάτων μηχανορραφιῶν δργανον. Μένων μὲ τὸν ἀνήκον σέβας.

Α. Μουσατούζης

“Βαρώνος Ρουέν, ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας ἐν Ναυπλίῳ.

ΤΑ «ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ» ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ (ΚΟΜΙΚΣ) ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Είμαι ἑνὸς πατεῖ κουτι και μαρόφιτο όλων πε φωνάζοντας οδορόπετο μά χω για κανύνα μου πατράδατο κακής να διαβάζω κάθε ζάρρατο

Ν. Γκάτσος

Στις μέρες μας, εκτός από τον κινηματογράφο, κάποιες τηλεοπτικές εκπομπές και τα διάφορα βιβλία, υπάρχουν – ιδιαίτερα για τα παιδιά – και τα «κόμικς»¹, ώς πηγή γνώστης και πληροφοριών για το παρελθόν του ανθρώπου. Στην Ελλάδα, όπως και στο εξωτερικό, απ' όπου κατάγονται στην πλειοψηφία τους, κυκλοφορούν αρκετά εικονογραφήματα, που χρησιμοποιούνται για τη δράση των ηρώων τους περιόδους της αρχαιότητας, όπως ο Αστερίδης, η παρουσιάσαν εικόνες και στοιχεῖα παλαιότερων πολιτισμῶν μέσα από τα ταξίδια και τις περιπέτειες των ηρώων τους, που ανήκουν στη σύγχρονη εποχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δεύτερης κατηγορίας αποτελεί ο Τεν-τεν και τα ἀλμπουμι με τις περιπέτειές του σε κάθε άκρη της Γης.

Τα παιδιά, ηδη από μια προαναγνωστική περίοδο, είναι σε θέση να ξεφυλλίζουν τα κόμικς, αντλώντας, μέσα από την οπτική πληροφορία που δέχονται, ψυχαγωγία αλλά και μια ορισμένη αντίληψη για τις συγκεκριμένες ιστορικές εποχές και τους αντίστοιχους πολιτισμούς που απεικονίζονται. Έτσι, για ένα μέρος τουλάχιστον των παιδών, η πρώτη μύθος, η εισαγωγή σε κάποιους πολιτισμούς και ιστορικές περιόδους, και μάλιστα στην ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, γίνεται – πολύ πριν από τη σχολική διδασκαλία – μέσα από τα κόμικς. Επομένως, όποιοι και αν είναι η γνώμη του εκπαιδευτικού για το είδος αυτό που ονομάζεται εικονογράφηση, δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι τα κόμικς αυτά αποτελούν μία γνώση των μαθητές του, της οποίας τον χαρακτήρα, την αξιοποιία και την ποιότητα αξίζει να διερευνήσουμε.

Μπίλη Βέρμη

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης